

Vi skriver i Upplands-Bro nr 12

Mariedal från 1925

2014-02-26

Dagny Åberg/genom Forskargruppen

Dagny Åberg

Mariedal från 1925

1925 slutade jag min anställning i Stockholm för att flytta med mina föräldrar till Mariedal, en gård på 30 tunnland åker och 30 tunnland skog. Stället var mycket nedgånet och år av hårt slit väntade oss.

Arbete

Dagarna började klockan fem på morgonen. Det första man fick göra sedan man ätit lite och druckit en skvätt kaffe var att skölja ren tunnan och sedan bära vatten tills den var fylld. Det var besvärligt, brunnen låg långt borta och jag fick så småningom förskräckligt långa armar och sned rygg. Men som tur var fanns det alltid gott om vatten i brunnen och vattnet var fint om man bara höll maskar och odjur borta. Trots att man fick lära sig att spara gick det ändå åt mycket vatten i hushållet.

Då vi sedan kom ut i ladugården var det första vi måste sätta igång med att hämta vatten till korna också. Sedan vi mockat och fodrat ut djuren med hö var det dags för mjölkningen. Vi mjölkade helt och hållet för hand för vid Mariedal fanns ingen elektricitet. Men vi hade inte så många kor och vi var två som mjölkade – morsan och jag – så det förtog vi oss inte på. Efter mjölkningen fick korna gröpe. Jag avundades morsan som fick stanna kvar och rykta djuren, själv måste jag gå in i huset och ta hand om disken. Varje eftermiddag upprepades proceduren i ladugården.

Ofta fanns det inte ved hemma så den måste letas fram och huggas. På vintern fanns väl en del upplagt – vi köpte kol då också – men på sommaren fanns det ingen. Till matlagningen och baket behövdes ved året om men vi eldade aldrig i rummen utan sov alltid oeldat – så frysa fick man lära sig. Bara då vi hade gäster eldades det i kaminen. Ljus fick vi från en jättelampa som man tände med en strumpa, när det blev modernt med sådana lampor. Innan dess var det bara fotogenlampor. Vi svor ofta när vi skulle tända den stora lampan, för det var lite knepigt, men fint ljus gav den!

Tvättade gjorde vi i en liten damm i trädgården. Morsan kokade och stod i och hade att göra i minst 14 dagar varje gång. På vintern kunde man bara tvätta småsaker inne så man försökte göra stortvätten så långt in på hösten som det gick. Sedan fick man vänta ända till våren.

Den första tiden på Mariedal måste jag cykla med mjölken morgon och kväll till **Negelstena** där det fanns ett mejeri. Det var skojigt eftersom det fanns folk att träffa där. Alla småbönder åkte dit med sina flaskor. Det brukade bli en 15-20 liter per gång. Hade man två flaskor var det inte så svårt att balansera på styret. En gång i månaden fick man betalt. I Negelstena tog de bara emot mjölken och mätte den. Sedan skickades den vidare till Bro där det också fanns ett mejeri. Då den separerats skickades skummjölken tillbaka till Negelstena där den såldes billigt till bönderna. En viss del skickades nog iväg från Bro till stan så det var ett fasligt omkringskvalpande med mjölken.

Farsan arbetade på gårderna dagarna i ända med sina hästar och olika redskap. Stället hade varit vanskött och i början medan han var frisk höll han på ute och täckdikade till både elva och tolv på nätterna. Sedan på morgonen var han ute med hästarna igen. Jorden skulle förstås plöjas, harvas och besås. Höet skulle slås, hässjas, vålmas och köras in. Då höet skulle bärgas fick vi alla hjälpa till. Morsan och farsan räfsade och jag körde med hästarna. Då hästarna skulle vila mitt på dagen sov vi middag ute. Vi var så tysta så tysta i förhoppning om att farsan inte skulle vakna så att vi fick vila länge. Att sätta, skyffla och plocka potatis hörde också till de sysslor som föll på min lott. Tröska gjorde vi de första åren med vandring, då fick jag köra hästen runt, runt, runt. På senare år kom en bonde som hette Sköld med ett tröskverk som han åkte omkring till olika gårdar med. Min uppgift blev då att skära upp

banden på säden. Det var ett kul jobb och jag fick följa med karlarna till de olika gårdarna i närheten. Då säden tröskades och det var dags att mala åkte vi iväg med häst och vagn till **Aske, där det fanns kvarn.**

Redskap och djur köptes på auktion. Farsan hade fått ryckningar i ett öga sedan han förfrusit sig medan han låg mobiliserad i Skutskär. En gång då han var på en auktion i Håtuna höll han på att få en ovanligt dyr gammal cykel. Varje gång då auktionsförrättaren sa ett pris och tittade sig omkring på folkmassan fick han syn på farsan som knipte med ögonen. Förrättaren trodde att farsan menade att ”jag hänger med” och höjde budet lite till. Missuppfattningen klarades väl upp så småningom, hoppas jag..

Tänk vad man gick och cyklade mycket förr! Jag minns till exempel en gång då slätterkniven gått sönder. Farsan satte fast den på min cykel och jag fick cykla med den till Beckmans i Kungsängen. Vid Brunna gick cykeln sönder och den sista biten fick jag leda den. Eftersom lagningen av både bladet och cykeln skulle dröja några timmar beslöt jag mig för att hälsa på min moster Tilda som bodde i Prästtorpet i Bro. Det blev till att promenera fram och tillbaka. Då slätterbladet var klart fäste Beckman det vid min cykel med lite ståltråd och sedan bar det av hemåt igen. Jag kom inte längre än till Ekhammars gård förrän cykeln var trasig igen, den var naturligtvis för tungt lastad. Än en gång gick jag tillbaks till Beckmans. Vid det sista försöket kunde jag cykla ända till Tranbygge innan cykeln gick sönder igen. Därifrån ledde jag cykeln hem. Klackarna på de nya, fina och dyra skorna som jag köpt i Sigtuna och som jag dumt nog satt på mig, var då helt slut.

Vi hade höns och gödkalvar – en tid hade vi också grisar och kultingar. Ett tag hade jag en egen spädkalv som jag köpte skummjolk till av farsan. Jag gav den två ägg i smyg varje dag. Då jag sålde den till Erikssons i Håtuna fick jag 60 kronor för den. Farsan fick bara 40 kronor för sin som var ungefär lika gammal. Jag talade aldrig om hemligheten med min framgång.

Mat

Någon gång slaktade vi till husbehov. **Det var en råbarkad fru som bodde i Strömmingsbacken som slaktade. Hon var ett riktigt råskinn.** Då gjorde vi mycket korv. Senare började en slaktarbil åka omkring och man kunde få köpa färdig korv, tänk var bräckkorven var god! **Närmaste affärerna var i Häbolund och Tjusta.** Fläsk kunde det bli till mat rätt så ofta. Efter en slakt åt man färskt fläsk förstås men en stor del saltades ned så att det blev riktigt salt och eländigt. På det sättet kunde man i alla fall spara fläsket länge utan att det blev förstört. Då det sedan skulle ätas fick man först koka av det.

Det var stadig gröt till frukost – oftast havregrynsgröt – men det kunde också vara vattgröt gjord på rågmjöl. Till kvällsmål fick vi ofta grötvälling, det var den överblivna morgongröten som blandades med mjölk och kokades upp. Det där tyckte jag egentligen aldrig om. På dagen kunde det bli köttsoffa kokad på stora ben, morötter och palsternackor. Potatis, rotmos, paltbröd och ärtsoppa var vanlig mat, bruna bönor och fläsk riktig helgmat. Och så åt vi mycket sill – flera gånger i veckan. Den kunde var kokt spicken eller stekt. Ibland hade vi glödstekt sill. Då det var sill till mat fick vi alltid efterrätt efteråt för att ta bort lite av den salta smaken. Sillen köpte vi av ”Sill-Emma” – en tant som körde omkring och sålde. Jag minns en gång när lysena på hennes bil var trasiga, då hade hon en grabb som fick sitta frampå bilen och lysa med ficklampa.

Det var gott med kokt eller stekt sill med grädde eller mjölk. Ja, grädde fick vi inte så ofta förstås – då måste jag ut och knycka i mjölkflaskorna – men det var svårt för farsan vaktade. Morsan var väldigt finurlig. När farsan var uppe i lagårn sa hon: ”Dagny!” och tog en burk som hon satte en slev i – ”spring och skumma mjölken!” Men om farsan kom på mig så råkade jag verkligen illa ut. Han brukade alltid var snäll men oj, vad arg han var på mig då!

”Ja, det är morsan”, sa jag, ”skäll på henne!” Men det tordes han inte. Men sedan vågade jag inte lyda henne mer för farsan kände det där på sig och kom oftast på mig. Han hade ju dessutom rätt – skulle någon ha tagit prov på en flaska som skummats skulle hela månadsbetalningen ha äventyrats – det hade blivit en dyr grädde det!

När det var helg kom alla Stockholmsarna ut och skulle äta. Det var släktingar och sällskap till dem. Då skulle de ha riktigt god mat så klart. Då skulle det vara riktigt smör också. Jag var lite less på det där och tyckte att där kom de på besök och skulle äta fint – det hade väl vi kunnat få lite av i veckan. Inte svalt vi någon gång, vi hade det egentligen bra, men det var lite ensidig mat ibland. Då besökarna for tillbaks till stan på söndag kväll hade de allt nybakat bröd med i bagaget.

Bussarna

Håtunabussen hade redan börjat gå vid den här tiden. Den gick morgon och kväll från Håtuna ända in till Norra Bantorget i Stockholm. Vissa turer gick även till Uppsala, Skokloster och Enköping. Det fanns inga hållplatser utan man viftade då man ville att den skulle stanna. Förare på bussarna var Hilding, Tjock-Anders, Tore och Bertil. Lördagar och söndagar fylldes bussen av stadsbor som skulle till landet och hämta mat. Bussarna var skraltiga och luktade bensin så att man blev sjuk. Mjölsäckar och potatissäckar – allt togs på bussen. En förare var rätt så argint och brukade fräsa : ”Kärringar och barn ska hålla sig hemma!”

Doktor Mannerfelt

Närmaste läkare var doktor Mannerfelt i Sigtuna. Jag fick flera blodförgiftningar och ofta varbildning i öronen så det blev många färder dit. Till Sigtuna fick man ta sig med cykel till Vallbyvik och sedan med ”överrodden” över Mälaren. Doktor Mannerfelt var bra – och tänder drog han ut också. En gång när jag var där för att jag hade tandvärk sa han:

- Det är synd att dra ut den här tanden.
- Ja, men jag har sån värk så det måste jag.
- Men den går ju att laga.
- Vi har inte råd att laga några tänder.

Då han skulle dra ut tanden frågade han:

- Ska det vara bedövning? Det kostade fem kronor med bedövning och fyra utan.
- Utan bedövning!

Jag hade räknat ut att kronan som blev över skulle jag ha att gå på kondis för sedan. Doktor Mannerfelt sa:

- Skyll dig själv om det gör ont! Syster! Kom och sitt på henne!

Syster satte sig på mig och jag nästan lyfte henne när tanden drogs ut. Men då den var borta var också all värk försvunnen för den gången.

- ”Det ska vara stora starka karlar som kommer – bedövning, bedövning, bedövning, skriker dom när dom kommer i dörren”, sa doktor Mannerfelt, ”och du stackare, ska ingen bedövning ha.”

Nöjen

På min lediga tid var jag mycket tillsammans med Elsa Landstedt, som förut bodde vid Strömmingsbacken, och Gerda Glans. Vi var mycket ute och gick, bland annat på bönmöte i kapellet i Håtuna. På sommaren kunde det någon gång komma bio med tält. Vi var också mycket hemma hos varandra förstås – och så på dans tillsammans. Dansades gjordes det på alla sätt. Då vi var i 15-16-årsåldern gjorde vi i ordning en liten stuga som fanns på tomten. Från början var det bara ett uthus utan någon som helst ordning inne. Man hade haft den till allt möjligt – där fanns murbruk och en stor gryta som de kokat i. Vi skottade ut allt bråte och skurade och gjorde fint. Sedan letade vi efter spelmän och började elda där. På så vis fick vi

en riktigt fin danslokal. Vi dansade och tog upp spelpengar och hade så kul! Vi dansade hambo, schottis, foxtrot och charleston. Stugan var liten och brukade bli helt full. Där var Dagny Rosén, Tore Karlsson, Astrid Eriksson, Ida och Martin Wickman, Ulla, Elsa och Gerda och många fler. Edvin i Hojan spelade. En period dansade vi i Kvarnibble under vinterhalvåret och en tid dansade vi också på övervåningen i vårt hus. De första åren hade vi en hyresgäst som hette Rubinder Karlsson. Han spelade tvåradigt dragspel och fick stå för dansmusiken den perioden. Ett tag dansade vi på logen också, men det var inte så länge på grund av brandfaran. Man måste kontrollera väldigt noggrant. Alla var välkomna att dansa men vi höll hårt på att man inte fick bråka och slåss varken i vår stuga eller hemma i vårt hus. Det var dåliga tider de här åren. Folk hade svårt att få tag i arbete och hade inga pengar till någonting utöver det allra nödvändigaste. Höst och vår kunde det finnas lite rovgallring, potatisplockning kunde det bli någon enstaka dag. 2:50 – 3 kronor kunde det bli för en hel dag i potatislandet. Det fanns en del nödhjälpsarbete men annars var det verkligen svårt. Det var tur att nöjena inte kostade. Det fanns utedansbanor i trakten kring Mariedal också. En låg vid Hedströms och en uppe i backen. På de här dansbanorna kunde det gå verkligen vilt till – det söps mycket och slagsmål hörde till det vanliga. Vi hade många bekanta från Västra Ryd. Grabbarna som kom därifrån för att dansa sa : ”Det törs inte fan åka till er för där blir man bjuden på stryk om man inte låter bli tjejerna – vad ska man då här och göra?” Det var stor fiendskap mellan socknarna på den tiden.

Flickorna brukade springa all världens väg då det drog ihop sig till slagsmål. Vid en danskväll kom det ett gäng från Sigtuna – det var gubben Landstedt och hans söner som ”skulle slakta strejkbrytare.” Då Gerda och jag kom tillbaks från dansbanan från att ha varit hemma och druckit kaffe en stund, hade det varit fullt slagsmål och en hade knivskurits och blödde förskräckligt. Ja, det var ofta bråk på lördagarna och det var heller inte ovanligt att man sköt. På en av danserna jag var på blev en av Warsau-grabbarna skjuten mitt i ansiktet. Den gången blev jag så illamående så att jag spydde.

På pensionatet

Hemma hos oss fanns det alltid mycket att göra på gården men jag fick förstås aldrig några pengar där så under vinterhalvåret hände det att jag tog plats någonstans för att tjäna ihop lite pengar. Vid Urfjället, ett pensionat utanför Kungsängen, arbetade jag i ett par omgångar över jul-, nyår- och trettondagshelgerna. Första gången fick jag arbeta som köksa och andra gången som andra husa. Gästerna bodde där över en vecka eller månad för att vila upp sig. Herr och fru Nilsson ägde stället. Herr Nilsson var mycket storvuxen och ville att just jag skulle passa upp särskilt på honom. Jag skulle ta av och på honom skorna och klä på honom på morgnarna. När han kom ner i köket gick han och klappade alla i ändan och så lipade han som en tjur. Men fördelen med honom var att han alltid brukade ta mig i försvar, då jag haft sönder något, till exempel. När jag slutade sa han: ”Det skulle ha varit som på den gamla goda tiden, då hade du inte fått sluta.” En gång när farsan var och hämtade mig med häst och släde fyllde herr Nilsson farsan så när vi hunnit till skogen vid Brunna var han pin full. Färden hem blev riktigt riskabel.

På pensionatet fick man se många olika sidor av hur somligt så kallat fint folk kunde bära sig åt. De var verkligen inte ett dugg bättre än annat folk, egentligen värre, fast det talades aldrig så mycket om det. På den tiden var jag ung och oerfaren och trodde världen var bättre än den är. Jag blev mycket upprörd över det ”snusk” och de känslökalla människor jag fick se. En sommar var jag i Björknäs vid Ådö och jobbade i trädgård. Det tyckte jag verkligen var kul. Jag bodde hos Anderssons, som arrenderade Björknäs, och var piga hos dem på samma gång.

Politik

Under de första åren på Mariedal lät farsan kommunisterna hålla möten i övervåningen. Han hade alltid varit intresserad av politik och hade på grund av detta intresse redan tidigt kommit på dålig fot med sin mor. Då han var ung fick socialisterna inte ha möte på lokal utan måste hålla till på kyrkbacken. Det passade sig då rakt inte att farsan gick och lyssnade på sådana möten. Tänk, nu för tiden ska man ju höra på politikerna för att kunna veta vad de tycker i olika frågor och så. Där har det verkligen ändrat sig! Hur som helst, kommunistmötena i Mariedal blev inte många. Då det visade sig att farsan inte fick vara med och lyssna – de ville ha mötena för sig själva utan utomstående - vart det slut med lokalupplåtelsen.

Mariedal

I början när vi bodde i Mariedal hade vi faktiskt telefon. Men det var så många som skulle ringa och så många bud som skulle skickas så vi sa upp den. När vi senare i samband med sjukdom verkligen skulle behövt den, hade vi ingen. Då fick vi springa ända till Asplunds vid Håbo-Tibble kyrka mitt i natten.

Mariedal kom tyvärr aldrig på fötter utan gick mest med förlust. Vi hade otur kan man säga för efter de första årens slit med att försöka få fart på det nedgångna stället blev farsan sjuk och var borta i två år. Sedan vart jag sjuk och låg på sjukhus i Uppsala. Morsan fick ansiktsros och svår reumatisk värk. Hon hade feber jämt. I Uppsala fick hon guldsprutor men de lär inte ha varit bra. Som tur var fick vi ändå hjälp ibland. Vår granne Hjalmar Hedström hjälpte oss i ett par år med alla möjliga sysslor utan att ta ett dugg betalt. tiken.